

INTERNATIONELLA
HANDELSHÖGSKOLAN
HÖGSKOLAN I JÖNKÖPING

Bundenhet till skiljeklausul vid singularsuccession

Filosofie kandidatuppsats i affärsrätt (processrätt)

Författare: Oscar Ingelmark

Handledare: Marie Linton

Framläggningsdatum 2010-05-17

Jönköping Vt-2010

Kandidatuppsats inom processrätt

Titel:	Bundenhet till skiljeklausul vid singularsuccession
Författare:	Oscar Ingelmark
Handledare:	Marie Linton
Datum:	2010-05-12
Ämnesord	Skiljeklausul, tredje part, singularsuccession, bundenhet

Sammanfattning

Syftet med uppsatsen är att utreda på vilka grunder en skiljeklausul kan bli bindande i det nya partsförhållandet efter singularsuccession. Frågan regleras inte i lag utan i stället har den överlämnats till rättstillämpningen. I och med NJA 1997 s. 866 lämnade HD efterlängtd vägledning på området. HD slog fast att en tredje part som är förvärvare av en rättighet där ursprungsavtalet innehåller en skiljeklausul ska vara bunden av klausulen. En kvarvarande part från ursprungsavtalet är däremot endast bunden om inte särskilda omständigheter föreligger. Bundenheten motiverades med en avvägning av rättspolitiska skäl om att haltande bundenhet inte bör föreligga och den civilrättsliga principen om att förvärvaren inte ska få bättre rätt än överlåtaren i 27 § SkbrL. I uppsatsen diskuteras främst tre grunder för bundenhet: avtalsrättsliga, på grund av att tredje part ägt eller bort äga kännedom om skiljeklausulen och bundenhet på grund av den civilrättsliga principen i 27 § SkbrL.

Bachelor's Thesis in procedural law

Title: Attachment to the arbitration clause at singular succession
Author: Oscar Ingelmark
Tutor: Marie Linton
Date: 2010-05-12
Subject terms: **Arbitration clause, third party, singular succession**

Abstract

The purpose of this thesis is to clarify the grounds upon which an arbitration clause may be binding in the new relationship between the parties after a transfer of rights and/or obligations. The issue is not regulated by law but instead it has been left to the Supreme Court to regulate. In the Emja-case the Swedish Supreme Court left guidance on the issue. The Supreme Court stated that a third party purchaser of a right where the contract includes an arbitration clause shall be bound by the clause. The arbitration clause is only binding to the remaining part of the initial agreement if no special circumstances exist. The binding effect was justified by the reason that a situation where the purchaser but not the remaining part should be bound to the clause was not sought after and the principle through the 27 § of the Swedish debt instruments act.

Förkortningar

FN	Förenta nationerna
HD	Högsta domstolen
JT	Juridisk Tidskrift
LSF	Lagen (1999:116) om skiljeförfarande
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv, avdelning I
Prop.	Regeringens proposition
SkbrL	Lag (1936:81) om skuldebrev
SOU	Statens offentliga utredning
SvJT	Svensk Juristtidning
UNCITRAL	United Nations Commission on International Trade Law

Innehåll

Förkortningar	iv
1 Inledning	1
1.1 Bakgrund.....	1
1.2 Syfte och avgränsning.....	2
1.3 Metod och material.....	3
2 Skiljeklausulens omfattning vid singularsuccession	4
2.1 Lagen om skiljeförfarande och skiljeavtalets giltighet.....	4
2.2 Rättspraxis – NJA 1997 s. 866.....	6
2.2.1 Bakgrund till tvisten.....	6
2.2.2 HD:s bedömning.....	6
2.2.3 Kommentar till HD:s avgörande	8
2.3 Doktrin.....	9
2.3.1 Diskussionen före NJA 1997 s. 866.....	9
2.3.2 Diskussionen efter NJA 1997 s. 866.....	9
3 Grunder för bundenhet	12
3.1 Avtalsrättsliga grunder.....	12
3.1.1 Allmänt.....	12
3.1.2 Överlåtelse av rättigheter och skyldigheter enligt avtal innehållande skiljeklausul.....	12
3.1.3 Överlåtelse av rättigheter enligt avtal innehållande skiljeklausul	13
3.1.4 Analys.....	15
3.2 På grund av att tredje part ägt eller bort äga kännedom om skiljeklausulen	16
3.2.1 Doktrin	16
3.2.2 Analys.....	17
3.3 Enligt 27§ SkbrL.....	17
3.3.1 Doktrin	17
3.3.2 Analys.....	20
4 Kommentarer till NJA 1997 s. 866	22
5 Sammanfattande slutsatser	24
6 Käll- och litteraturförteckning.....	27

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Genom skiljeavtal kan parter avtala om att en framtida tvist inte skall avgöras av de statliga domstolarna utan i stället av skiljemän.¹ Inom avtalsrätten gäller huvudprincipen att ett avtal endast är bindande för de avtalsslutande parterna.² Enligt samma princip är ett skiljeavtal bindande endast mellan parterna.³ Problematik uppstår därmed när rättigheterna och skyldigheterna i ett ursprungsavtal som innehåller en skiljeklausul överlåts till en tredje part som inte är ursprungspart.

Ett sådant inträde i annan persons rättsförhållande kallas succession. Det finns två typer av succession, universalsuccession och singularsuccession. Universalsuccession innebär ett inträde i en annans rättsförhållande till fullo, förmögenhet samt rättigheter och skyldigheter överlåts. Singularsuccession innebär inträde i en eller flera specifika rättigheter eller skyldigheter. I den här framställningen kommer endast singularsuccession att behandlas.

Problematiken som angår parternas bundenhet till en skiljeklausul vid singularsuccession kan beskrivas så här. En av ursprungsparterna överlåter sina rättigheter enligt ett avtal som innehåller en skiljeklausul till en tredje part. Uppstår det därefter en tvist och någon av parterna i det nya avtalsförhållandet vill processa kan det uppstå två processuella problem. Är den nya parten bunden av skiljeklausulen gentemot den kvarvarande parten? Är den kvarvarande parten bunden av skiljeklausulen i förhållande till den nya parten?⁴

I lagen (1999:116) om skiljeförfarande⁵ finns det inga direkt tillämpliga lagregler avseende tredje parts bundenhet av skiljeklausul vid singularsuccession. Problematiken diskuterades däremot i förarbetena till LSF.⁶ I övrigt finns det knapphändigt med vägledning i praxis och frågan om huruvida tredje part som är singular-

¹ Heuman, Skiljemannarätt, Stockholm 1999, s. 17 och 46.

² Adlercreutz, Avtalsrätt I, Lund 2002, s. 138.

³ Heuman, Skiljemannarätt, Stockholm 1999, s. 95.

⁴ Edlund, Skiljeklausul och singularsuccession, dags för lagstiftning!, SvJT. 1993, s. 905.

⁵ Hädanefter LSF.

⁶ Prop. 1998/99 s. 49 ff.

successor blir bunden av skiljeklausul i ett ursprungsavtal har bara varit föremål för prövning i HD en gång.⁷

Innan HD:s avgörande i NJA 1997 s. 866 fanns det två klara ståndpunkter i frågan vad gäller bundenhet till skiljeklausul vid singularsuccession. På ena sidan stod bland annat Heuman som ansåg att förvärvaren inte borde vara bunden av en skiljeklausul som avtalats mellan ursprungsparterna då förvärvaren inte avtalat om att ingå ett skiljeavtal.⁸ Den andra ståndpunkten som främst förespråkades av Dillén⁹ och Håstad¹⁰ var att förvärvaren borde vara bunden av skiljeavtalet då en annan ordning skulle försvaga den kvarvarande partens ställning och vara mindre förenlig med bestämmelsen i 27 § lag (1936:81) om skuldebrev¹¹. HD valde i NJA 1997 s. 866 att ansluta sig till den senare linjen.

I avgörandet slog HD fast att en tredje part som är successor är bunden av skiljeklausulen medan kvarvarande part från ursprungsavtalet endast är bunden om inte särskilda omständigheter föreligger.¹² Avgörandet gick emot skiljedomsutredningens förslag vilket innebar att ett skiljeavtal skulle vara bindande mellan den kvarvarande parten och den nya parten endast om de kunde anses ha kommit överens om att behålla skiljeklausulen.¹³

1.2 Syfte och avgränsning

Mot bakgrund av motstridigheterna som uppstår mellan den avtalsrättsliga principen om att endast de avtalsslutande parterna kan bindas av ett avtal och avgörandet NJA 1997 s. 866 där HD anser att en tredje part bör vara bunden av skiljeklausulen, ska den här uppsatsen behandla följande frågor:

⁷ NJA 1997 s. 866 även kallat Emja-fallet.

⁸ Heuman, Fråga om skiljeavtals giltighet vid singularsuccession i Festskrift till Sveriges advokatsamfund 1887-1987, Stockholm 1987, s. 236 ff.

⁹ Dillén, Bidrag till läran om skiljeavtalet, Stockholm 1933, s. 247.

¹⁰ Håstad, Något om skiljeavtals verkan mot tredje man, i Process och exekution- Vänbok till Robert Boman, Uppsala 1990, s. 181 ff.

¹¹ Hädanefter SkbrL.

¹² NJA 1997 s. 866.

¹³ SOU 1994:81, s. 92-93 och Heuman, Skiljemannarätt, Stockholm 1999, s. 109-110.

- På vilka grunder kan en skiljeklausul bli bindande i det nya partsförhållandet efter singularsuccession?
- Vilka var grunderna till HD:s avgörande i NJA 1997 s. 866?

Uppsatsen behandlar enbart bundenhet till skiljeavtal vid singularsuccession och därmed kommer inte bundenhet vid universalsuccession eller bundenhet i samband med åtaganden vid borgen att behandlas. Avgränsning görs också mot en skiljedoms rättskraft mot tredje part då bundenhet av skiljedom och bundenhet av skiljeklausul är två olika frågor.

På grund av omfattningen avgränsas också utländsk rätt bort.

1.3 Metod och material

Den första delen av uppsatsen kommer att bygga på en deskriptiv metod. Den deskriptiva metoden används för att ge en bakgrund till problemet och ge en bild av hur frågan behandlas i doktrin. Den deskriptiva delen har till syfte att återge fakta utifrån rättsläget idag och belysa problematiken.

För att sedan besvara frågeställningen kommer en komparativ metod att användas för att jämföra de olika åsikterna i doktrinen med vad som uttalats av HD i NJA 1997 s. 866.

Utgångspunkten kommer att vara lagen om skiljeförfarande men då ämnet inte är lagstadgat utgår uppsatsen till stor del från HD:s avgörande i NJA 1997 s. 866. Med anledning av att tillgången av praxis i övrigt på området är knapphändig kommer även doktrin att användas i stor utsträckning.

Frågan har varit föremål för diskussion i svensk doktrin under många år och i uppsatsen kommer olika författares argument och resonemang analyseras för att hitta för- och nackdelar med olika lösningar.

2 Skiljeklausulens omfattning vid singularsuccession

2.1 Lagen om skiljeförfarande och skiljeavtalets giltighet

I stället för att lösa en tvist genom rättegång vid allmän domstol kan parterna ha avtalat om att skiljemän ska avgöra tvisten.¹⁴ Grundläggande bestämmelser om ett sådant skiljeavtal och hur skiljedomsförfarande ska gå till återfinns i lagen om skiljeförfarande.¹⁵ Lagen innehåller bland annat bestämmelser om i vilka fall en skiljedom är ogiltig och hur utländska skiljedomar ska behandlas.¹⁶

Den nya lagen som trädde i kraft den 1 april 1999 föregicks av ett delbetänkande från skiljedomsutredningen¹⁷ och en proposition om ny lag om skiljeförfarande¹⁸. Den nya lagen var tänkt att ersätta de två tidigare lagarna på området: lagen (1929:145) om skiljemän och lagen (1929:147) om utländska skiljeavtal och skiljedomar. Målsättningen var att införa en modern lagstiftning som tillgodosåg de allmänna kraven på skiljeförfarandet: snabbhet och säkerhet. Samtidigt värnar lagen om Sveriges starka ställning som forum i internationella handelstvister.¹⁹

Under 1970- och 1980-talen utvecklades en modellag²⁰ och ett skiljedomsreglemente²¹ av FN:s handelsrättskommission.²² I delbetänkandet av skiljedomsutredningen gjordes bedömningen att modellagen hade fått en stark ställning internationellt. Modellagen ansågs också i stor utsträckning vara förenlig med de grundprinciper som uppställts för en ny svensk lag.²³ Trots det ansåg utredningen att

¹⁴ Heuman, Skiljemannarätt, Stockholm 1999, s. 17.

¹⁵ Olsson & Kvarn, Lagen om skiljeförfarande - En kommentar, Stockholm 2000, s. 28.

¹⁶ Kvarn & Olsson, Tvistlösning genom skiljeförfarande – En presentation av den nya lagen om skiljeförfarande, Stockholm 1999, s. 17.

¹⁷ SOU 1994:81.

¹⁸ Prop. 1998/99:35.

¹⁹ SOU 1994:81, s. 70-71.

²⁰ UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration.

²¹ UNCITRAL Arbitration Rules.

²² Prop. 1998/99:35, s. 38.

²³ SOU 1994:81, s. 71.

modellagen inte kunde införas i sin helhet utan i stället utformades LSF med stort beaktande av bestämmelserna i modellagen.²⁴

Ett krav för att LSF ska bli tillämplig är att parterna har ett skiljeavtal som avser deras rättsförhållande.²⁵ LSF innehåller inte något formkrav på hur ett skiljeavtal ska utformas, således kan ett skiljeavtal träffas muntligen eller uppkomma genom parternas agerande, så kallat konkludent handlande.²⁶ Avsaknaden av formkrav innebär att risken för oenighet om skiljeavtalets innehåll, partsförhållande och/eller giltighet ökar i ett senare skede.

Frågan om skiljeavtalets giltighet kan prövas av de av parterna valda skiljemännen men också av en statlig domstol. Domstolen kan pröva frågan om giltighet om någon av parterna väcker en fastställsetalan om skiljeavtalets giltighet, en sådan fastställsetalan kan väckas såväl före som under ett skiljeförfarande.²⁷ Domstolens avgörande blir därefter bindande och domen avgör slutligt frågan om skiljeavtalets giltighet.²⁸

Som nämnts i bakgrunden stadgar inte LSF någonting om bundenhet till en skiljeklausul vid singularsuccession. I stället anger förarbetena till LSF att frågan bör överlämnas åt rättstillämpningen.²⁹

Sammanfattningsvis bygger LSF till stor del på modellagen men Sverige har valt att inte inkorporera modellagen fullt ut. Ett skiljeavtals giltighet kan prövas innan ett skiljeförfarande inleds men också under själva förfarandet. En allmän domstol kan vid någon parts fastställsetalan bedöma giltighetsfrågan och en sådan dom blir sedan bindande.

²⁴ Prop. 1998/99:35, s. 47.

²⁵ LSF 1 § 1 st. se även prop. 1998/99:35 s. 212.

²⁶ Prop. 1998/99:35 s. 212.

²⁷ Kvarn & Olsson, Tvistlösning genom skiljeförfarande – En presentation av den nya lagen om skiljeförfarande, Stockholm 1999, s. 60.

²⁸ Cars, Lagen om skiljeförfarande – En kommentar, Stockholm 2001, s. 55.

²⁹ Prop. 1998/99:35 s. 66-67.

2.2 Rättspraxis – NJA 1997 s. 866

Eftersom det inte stadgas i LSF var det länge oklart huruvida bundenhet till en skiljeklausul förelåg mellan kvarvarande part och förvärvare vid singulärsuccession. I och med HD:s avgörande i NJA 1997 s. 866 bidrog HD med välbehövlig vägledning för att lösa problematiken. På grund av avgörandets prejudicerande verkan krävs en beskrivning av fallet och HD:s bedömning.

2.2.1 Bakgrund till tvisten

Emja-fallet handlade om ett komplicerat avtalsförhållande där ett holländskt varv, Ferus, slöt avtal med ett annat holländskt bolag om att bygga ett fartyg. Senare fick fartyget namnet MS Emja. Avtalet mellan parterna innehöll en skiljeklausul. Det holländska bolaget och tillika ägarna överlät sedermera sina rättigheter och skyldigheter till ett tyskt bolag, Emja. Ferus anlidade i byggprocessen ett annat varv, Bijlsma, som underentreprenör som i sin tur anlidade ytterligare ett bolag, Wärtsilä, att leverera en dieselmotor.

Efter att fartyget levererats till det tyska bolaget Emja uppdagades maskinproblem. För att Emja skulle kunna föra talan avseende felet på motorn som var levererad av Wärtsilä överlät Ferus och Bijlsma sina rättigheter enligt avtalet mot Wärtsilä till Emja.

Emja stämde Wärtsilä vid tingsrätt i Sverige men Wärtsilä ansåg att det förelåg rättegångshinder på grund av den i ursprungsavtalet inskrivna skiljeklausulen.

Den svenska domstolen hade att ta ställning till om en tredje part, i det här fallet Emja, som genom överlåtelse förvärvat rättigheter och skyldigheter var bunden av skiljeklausulen i det ursprungliga avtalet.

2.2.2 HD:s bedömning

HD konstaterade i sina domskäl att rättsläget på området var oklart, att det saknades lagregler på området och att åsikterna var delade i doktrinen. Den övervägande meningen i doktrinen var dock att förvärvaren ska vara bunden av skiljeklausulen vid singulärsuccession, i alla fall om förvärvaren kände till eller bort känna till

skiljeklausulen.³⁰ Som argument för den ståndpunkten, som också sedermera delades av HD, framfördes bland annat att den kvarvarande parten i ursprungsavtalet skulle få sin ställning allvarligt försämrade om förvärvaren inte ansågs vara bunden av skiljeklausulen.

HD anförde att förvärvaren alltid har möjlighet att avstå från att förvärva överlåtarens rättigheter och skyldigheter om han ogillar skiljeklausulen. En förutsättning för det är dock att han har kännedom om dess existens.

I avgörandet var HD av åsikten att det skulle innebära en allvarlig försämring för Wärtsilä om Emja inte var bunden av skiljeklausulen och tvisten i stället skulle avgöras av allmän domstol. HD anförde också att det inom civilrätten är en grundläggande princip att en ny borgenär inte får bättre rätt än överlåtarens. En princip som enligt HD ytterligare stärker argumenten för att Emja ska vara bunden av skiljeklausulen.³¹

HD noterade att när det gäller kvarvarande parts bundenhet har det i doktrinen argumenterats för att skiljeklausulen kan ha tillkommit i ursprungsavtalet på grund av en stark personlig anknytning mellan de ursprungliga parterna. Det talade, enligt HD, mot att en kvarvarande part ska vara bunden av skiljeklausulen då den personliga anknytningen inte finns mellan avtalsparterna i det nya partsförhållandet. Domstolen konstaterar även att en sådan personlig anknytning torde vara ovanlig i kommersiella förhållanden och att i vart fall ett sådant förhållande inte låg till grund för skiljeklausulen i det aktuella fallet.

HD konstaterade i avgörandet att det finns en risk att förvärvaren är oförmögen att betala de kostnader som följer av ett skiljeförfarande. Det samt möjligheten för en kvarvarande part att undslippa ett kostnadsansvar endast genom att överlåta rättigheterna till en tredje part inger, enligt HD, vissa betänkligheter. De riskerna talar för att problematiken borde lösas med en så kallad haltande bundenhet. Här innebär en haltande bundenhet en bundenhet för förvärvaren medan den kvarvarande parten inte ska vara bunden utan ha en valmöjlighet mellan domstolsprövning

³⁰ Hänvisningar gjordes bland annat till SOU 1994:81 s. 91 ff., Dillén, Bidrag till läran om skiljeavtalet, 1933, s. 245 ff., Edlund, SvJT, 1993, s. 905 ff, och Hassler och Cars, Skiljeförfarande, 1989, s. 45 ff.

³¹ HD hänvisar till en jämförelse med 27 § SkbrL.

och skiljeförfarande. Den här ståndpunkten innebär också betänkligheter då den på ett otillbörligt sätt ger den kvarvarande parten möjlighet att spekulera i val av tvisteform.³²

Slutsatsen i HD:s avgörande blev att skiljeklausulen ska vara bindande vid singularsuccession för förvärvaren och bindande för den kvarvarande parten om inte särskilda omständigheter föreligger. I det aktuella fallet förelåg inga sådana särskilda omständigheter och Emja ansågs vara bunden av skiljeklausulen.

2.2.3 Kommentar till HD:s avgörande

Att förvärvaren är bunden av skiljeklausulen tycks följa av att en annan ordning skulle innebära en allvarlig försämring för den kvarvarande parten om så inte var fallet och principen om att en förvärvare inte ska erhålla bättre rätt än överlåtaren, en civilrättslig princip som följer av 27 § SkbrL. Vad gäller den kvarvarande partens bundenhet till skiljeklausulen om inte särskilda omständigheter föreligger grundar sig bundenheten dels på skälet att det annars uppstår en haltande bundenhet och dels på en sammantagning av olika rättspolitiska skäl.

I avgörandet ger HD uttryck för två situationer som eventuellt skulle kunna bedömas som särskilda omständigheter. Den ena är om skiljeklausulen tillkommit på grund av en stark personlig anknytning mellan de ursprungliga parterna och den andra är förvärvarens oförmåga att betala kostnaderna för skiljeförfarandet. HD tillade dock att det torde vara ovanligt med en sådan personlig anknytning, speciellt i kommersiella förhållanden.

HD preciserar inte närmare om de här två situationerna är att se som särskilda omständigheter utan konstaterar i stället att några sådana omständigheter inte förelåg i förevarande fall. Särskilda omständigheter torde dock tolkas snävt med bakgrund till att HD ansåg att en haltande bundenhet inte var att eftersträva.

³² NJA 1979 s. 666.

2.3 Doktrin

2.3.1 Diskussionen före NJA 1997 s. 866

Som tidigare nämnts fanns det före HD:s avgörande i Emja-fallet två klara ståndpunkter i fråga vad gäller bundenhet till skiljeklausul vid singularsuccession. Den ena sidan ansåg att bundenhet inte borde föreligga för förvärvaren då han inte är en av ursprungsparterna och därmed inte avtalat om en skiljeklausul.³³ Andra förespråkade att skiljeavtalet borde vara bindande för förvärvaren eftersom en annan ordning starkt skulle försvaga den kvarvarande partens ställning och vara mindre förenlig med bestämmelsen i 27 § SkbrL.³⁴ I HD:s avgörande i NJA 1997 s. 866 valde HD, vilket redan nämnts, att följa den senare linjen.

2.3.2 Diskussionen efter NJA 1997 s. 866

Efter HD:s avgörande har problematiken kring bundenheten till skiljeavtalet vid singularsuccession debatterats flitigt i doktrinen.

Lindskog ansluter sig till domstolens ställningstagande och förespråkar en bundenhet för förvärvaren. Han anser att den ordningen är nödvändig för att den kvarvarande parten som i ursprungsavtalet avtalat om att få en framtida tvist avgjord i ett skiljeförfarande ska bevara sin rätt därtill. Precis som HD är Lindskog av den åsikten att en sådan ordning är i linje med den grundläggande civilrättsliga principen om att rättighetsförvärvare inte ska erhålla bättre rätt än överlåtaren. Lindskog anser också att det av ett sådant resonemang följer att det saknar betydelse om förvärvaren kände till eller bort känna till skiljeklausulen vid förvärvet.³⁵

Frågan om den kvarvarande partens bundenhet till skiljeavtalet vid singularsuccession är enligt Lindskog inte besvarad i och med Emja-fallet. Att den kvarvarande parten bör vara bunden av skiljeklausulen om inte särskilda omständigheter föreligger tolkar Lindskog som att HD:s uttalande inte väger tyngre än de i resonemanget anförda skälen. Han är av åsikten att det faktum att HD:s enda argument

³³ Heuman, Fråga om skiljeavtals giltighet vid singularsuccession i Festskrift till Sveriges advokatsamfund 1887-1987, Stockholm 1987, s. 236 ff.

³⁴ Lindskog, Skiljeförfarande – En kommentar, Stockholm 2005, s. 161 och Dillén, Bidrag till läran om skiljeavtalet, Stockholm 1933, s. 247.

³⁵ Lindskog, Skiljeförfarande – En kommentar, Stockholm 2005, s. 161-162.

för att den kvarvarande parten bör vara bunden, att det uppstår obalans med en haltande bundenhet, är svagt och att rättsläget i fråga därför måste ses som oklart.³⁶

Lindskog menar att den lämpligaste lösningen är att den kvarvarande parten är obunden i förhållande till förvärvaren eftersom det i hans mening inte existerar något skiljeavtal mellan dem i normalfallet. Den kvarvarande parten har inte samma möjlighet att avstå eller förhindra en överlåtelse som förvärvaren har. Därmed har den kvarvarande parten ett skyddsvärt intresse av att vara obunden. Förvärvaren däremot kan välja att avstå från ett förvärv om han inte vill vara bunden av ett skiljeavtal medan den kvarvarande parten har svårare att förhindra att en överlåtelse sker.³⁷

Heuman är mer skeptisk till HD:s avgörande i Emja-fallet. Enligt Heuman är det svårt att se att det i det förevarande fallet skulle föreligga två samstämmiga viljeförklaringar om att ingå ett skiljeavtal mellan den kvarvarande parten och förvärvaren. Det betyder att skiljeavtalet som i Emja-fallet ansågs vara bindande för båda parterna uppkom utan att hänsyn togs till grundläggande principer inom avtalsrätten.³⁸

Att skiljeavtalet blir bindande för parterna trots att avtalsrättsliga principer inte följs kan enligt Heuman vara motiverat med bland annat strävan att harmonisera svensk praxis inom skiljemannarätten med utländsk rätt. Heuman ställer sig dock frågande till att det inte anges som ett skäl för den av HD valda lösningen.³⁹

Heuman är av åsikten att det skulle vara olyckligt om praxis fortsatte på den väg som HD fastslog i det avseendet att bundenheten uppkommer på en avvägning av olika rättspolitiska synpunkter och ingen hänsyn tas till traditionella avtalsrättsliga principer. En sådan utveckling hade enligt Heuman haft negativ effekt internatio-

³⁶ Lindskog, Skiljeförfarande – En kommentar, Stockholm 2005, s. 166-167.

³⁷ Lindskog, Skiljeförfarande – En kommentar, Stockholm 2005, s. 167-168.

³⁸ Heuman, Singulärsuccessor bunden av skiljeklausul enligt nytt HD-fall, JT 1997/98, s. 535.

³⁹ Heuman, Skiljemannarätt, Stockholm 1999, s. 111-112.

nellt då en skiljedom endast kan verkställas utomlands med stöd av New York-konventionen⁴⁰ om skiljemännens behörighet grundats på avtal.⁴¹

New York-konventionen tillkom 1958 och behandlar erkännande och verkställighet av utländska skiljeavtal och skiljedomar. Konventionen gör det möjligt att få en skiljedom erkänd eller verkställd i något av de övriga länderna som anslutit sig till konventionen. I Sverige erkänns och verkställs en utländsk skiljedom om skiljemännens behörighet grundats på ett skiljeavtal, enligt 53 § LSF.⁴²

Kvart och Olsson anser däremot att HD:s avgörande bör tolkas så att huvudregeln som kommer av Emja-fallet är att vid överlåtelse av rättigheter, där en skiljeklausul finns i ursprungsavtalet, gäller klausulen även mellan förvärvaren och den kvarvarande parten. Undantag från huvudregeln kan dock finnas om det finns särskilda omständigheter. De drar också slutsatsen att utrymmet för sådana särskilda omständigheter inte är stort och att det bör vara litet, speciellt i ett rent kommersiellt förhållande.⁴³

⁴⁰ United Nations Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards.

⁴¹ Heuman, Skiljemannarätt, Stockholm 1999, s. 111-112.

⁴² Se Heuman, Skiljemannarätt, Stockholm 1999, s. 731-732 och Madsen, Skiljeförfarande i Sverige – En kommentar till lagen (1999:116) om skiljeförfarande och till reglerna för Stockholms Handelskammarens Skiljedomsinstitut, Stockholm 2005, s. 16-17.

⁴³ Kvart & Olsson, Tvistlösning genom skiljeförfarande – En presentation av den nya lagen om skiljeförfarande, Stockholm 1999, s. 54.

3 Grunder för bundenhet

3.1 Avtalsrättsliga grunder

3.1.1 Allmänt

Propositionen som ligger till grund för LSF fastställer att giltigheten av ett skiljeavtal i princip ska prövas med utgångspunkt i allmänna avtalsrättsliga regler.⁴⁴ En huvudregel inom avtalsrätten är att ett avtal bara kan binda de avtalslutande parterna och detsamma gäller för skiljeklausuler.⁴⁵ Den huvudregeln har dock frångåtts och numera är avtal till förmån för tredje man rättsligt erkända.⁴⁶ Det innebär att en överlåtelse av både rättigheter och skyldigheter kräver den kvarvarande partens samtycke medan en överlåtelse av enbart rättigheter kan ske och bli civilrättsligt bindande även utan kvarvarande parts samtycke.⁴⁷ Därmed finns det en distinkt skillnad vad gäller överlåtelser som enbart syftar till rättigheter och de som även åsyftar skyldigheter.

Frågan hur bundenheten till en skiljeklausul uppkommit är av stor betydelse då en skiljeklausul som inte uppkommit på avtalsrättsliga grunder inte kan verkställas i utlandet med stöd av New York-konventionen eftersom den inte blir tillämplig.⁴⁸ Är inte skiljemännens behörighet grundad på ett skiljeavtal som uppkommit genom avtalsrättsliga grunder kan inte konventionen tillämpas.⁴⁹

3.1.2 Överlåtelse av rättigheter och skyldigheter enligt avtal innehållande skiljeklausul

Vid överlåtelse av skyldigheter krävs samtycke från den kvarvarande parten för att överlåtelserna ska bli civilrättsligt giltiga.⁵⁰ Vid fall av succession av både rättigheter

⁴⁴ Prop. 1998/99 s. 48.

⁴⁵ Heuman, Skiljemannarätt, Stockholm 1999, s. 95.

⁴⁶ Adlercreutz, Avtalsrätt I, Lund 2002, s. 138 och 142.

⁴⁷ Rodhe, Obligationsrätt, Lund 1956, s. 642.

⁴⁸ 1 Article. United Nations Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards och 53 § LSF. Se även Heuman, Skiljemannarätt, Stockholm 1999, s. 111-112.

⁴⁹ Heuman, Singulärsuccessor bunden av skiljeklausul enligt nytt HD-fall, JT 1997/98, s. 557.

⁵⁰ Rodhe, Obligationsrätt, Lund 1956, s. 642.

och skyldigheter där samtycke ges kan man anse att ett nytt skiljeavtal uppkommer mellan den kvarvarande parten och förvärvaren.

Heuman är av uppfattningen att om den kvarvarande parten accepterar en succession kan man tolka det som att förvärvaren, genom sin förklaring att han inträder i överlåtarens rättsställning, och den kvarvarande parten avger samstämmiga viljeförklaringar. Det innebär, enligt Heuman, att den i ursprungsavtalet införda skiljeklausulen blir gällande även i det nya partsförhållandet.⁵¹

Sker en sådan samstämmig viljeförklaring från både förvärvaren och den kvarvarande parten anses ett skiljeavtal bindande för båda parterna i den nya partsrelationen på avtalsrättslig grund.

En överlåtelse som diskuteras av Heuman är den av ett löpande skuldebrev som innehåller en skiljeklausul. Enligt Heuman ligger det i det löpande skuldebrevets natur att det överlåts och den kvarvarande parten kan därmed på förhand anses ha samtyckt till en överlåtelse. Den kvarvarande parten har därmed samtyckt till skiljeklausulen. Förvärvaren har genom sitt förvärv av rättigheten även han samtyckt till klausulen. Heuman är av uppfattningen att det i det specifika fallet uppstått ett bindande skiljeavtal mellan parterna och att skiljeavtalet uppkommit på avtalsrättsliga grunder.⁵²

3.1.3 Överlåtelse av rättigheter enligt avtal innehållande skiljeklausul

Rättigheter får, som tidigare noterats, överlåtas utan den kvarvarande partens medgivande. Överlåtelse av rättigheter som innehåller ett skiljeavtal kan således ske utan den kvarvarande partens medgivande eller vetskap.⁵³

Vid fall där en överlåtelse har skett och den kvarvarande parten inte haft vetskap om överlåtelsen är det svårt att anse att det finns en samstämmig viljeförklaring om att ingå ett skiljeavtal från den kvarvarande partens sida. Därmed är det också svårt att motivera att skiljeklausulen uppkommit i den nya partsställningen och

⁵¹ Heuman, Specialprocess- Utsökning och konkurs, s. 31.

⁵² Heuman, Fråga om skiljeavtals giltighet vid singularsuccession i Festskrift till Sveriges advokatsamfund 1887-1987, Stockholm 1987, s. 250.

⁵³ Heuman, Specialprocess- Utsökning och konkurs, s. 31.

ska bli gällande på avtalsrättsliga grunder.⁵⁴ En parallell kan dras till motsvarande fall där förvärvaren inte haft vetskap om skiljeklausulen i ursprungsavtalet och därmed inte avgivit en viljeförklaring om att ingå ett skiljeavtal med kvarvarande part. Det är här svårt att förespråka att förvärvaren trots sin ovetskap om klausulen har avgivit en samstämmig viljeförklaring med den kvarvarande parten och att klausulen därmed har uppkommit på avtalsrättsliga grunder.

Heuman är av uppfattningen att skiljeklausulen bör förfalla i det nya partsförhållandet om den inte uppkommit efter en samstämmig viljeförklaring mellan parterna. Han noterar problematiken med att den kvarvarande partens rättsställning försämras i och med skiljeklausulens ogiltighet men anser att en avtalspart alltid får räkna med att hans motpart överlåter en rättighet till en tredje part. Vill den kvarvarande parten förhindra en sådan överlåtelse kan det införas ett överlåtelseförbud i ursprungsavtalet eller införas en klausul om att överlåtelse endast får ske om förvärvaren sluter skiljeavtal med den kvarvarande parten.⁵⁵

Vahlén anser att skiljeklausulen inte kan återopas mot förvärvaren om han inte också kan anses ha förbundit sig att ta hänsyn till skiljeklausulen. Enligt Vahlén borde utgångspunkten vara att skiljeklausulen är begränsad till att lösa en tvist mellan de ursprungliga avtalsparterna och att det inte är rimligt att utgå ifrån att förvärvaren har samma vilja med att lösa en tvist med hjälp av skiljemän. Vidare i resonemanget anser Vahlén att förvärvaren inte bör vara bunden av skiljeklausulen och att inte heller den kvarvarande parten bör vara det i och med att skiljeavtalet kan anses vara avsett att gälla endast mellan ursprungparterna.⁵⁶

Både Vahlén och Heuman fick stöd i och med publiceringen av SOU 1994:81. Skiljedomsutredningen ansåg nämligen att ett skiljeavtal inte borde kunna komma till stånd och vara giltigt utan att de klassiska avtalsbindningsmekanismerna⁵⁷ iakttagits. En part, ursprungspart eller förvärvare, ska inte kunna bli bunden av en skiljeklausul utan sin vetskap. På de grunderna föreslog utredningen att problema-

⁵⁴ Heuman, Singulärsuccessor bunden av skiljeklausul enligt nytt HD-fall, JT 1997/98 s. 534.

⁵⁵ Heuman, Fråga om skiljeavtals giltighet vid singulärsuccession i Festskrift till Sveriges advokatsamfund 1887-1987, Stockholm 1987, s. 248.

⁵⁶ Vahlén, Avtal och tolkning, Stockholm 1960, s. 153 ff.

⁵⁷ Se Adlercreutz, Avtalsrätt I, Lund 2002.

tiken skulle regleras i LSF med innebörden att en skiljeklausul inte ska vara gällande i den nya partsrelationen om inte parterna har en samstämmig viljeförklaring om att ingå en skiljeklausul.⁵⁸

3.1.4 Analys

Grundregeln är att giltigheten av ett skiljeavtal ska prövas med utgångspunkt i allmänna avtalsrättsliga regler. Det är också viktigt att skiljeavtalet tillkommit på avtalsrättsliga grunder då det är ett krav för att New York-konventionen ska bli tillämplig och att skiljedomen därmed kan verkställas i utlandet.⁵⁹ Därmed är det av stor vikt att den skiljeklausul som blir gällande i det nya partsförhållandet kan anses uppkommen på avtalsrättsliga grunder. Speciellt viktigt är det om en eller båda parterna är av utländsk härkomst och de har för avsikt att verkställa skiljedomen i utlandet.

Ansluter man sig till Heumans uppfattning, att det uppstår en samstämmig viljeförklaring när den kvarvarande parten samtycker till överlåtelsen och förvärvaren inträder i överlåtarens rättsställning, kan man hävda att skiljeavtalet uppkommit på avtalsrättsliga grunder.

Problematik uppstår däremot vid överlåtelse av enbart rättigheter. Som tidigare anförts krävs det inte något samtycke från den kvarvarande parten för att överlåtelsen ska bli civilrättsligt giltig. I de fall där den kvarvarande parten inte har samtyckt till överlåtelsen eller haft vetskap om den är det svårt att se att det har funnits samstämmiga viljeförklaringar. Förutsätter man att den kvarvarande parten har ett intresse och en vilja att bevara skiljeklausulen även i det nya partsförhållandet och förvärvaren vid överlåtelsen haft vetskap om klausulen kan man eventuellt argumentera för att ett nytt skiljeavtal ingåtts.

Ansluter man sig till det resonemanget kan man argumentera för att skiljeklausulen i det nya partsförhållandet uppkommit på avtalsrättsliga grunder. Det är dock tveksamt att förutsätta att den kvarvarande parten alltid har ett intresse av att göra skiljeklausulen giltig i det nya partsförhållandet. Som HD diskuterade i NJA 1997

⁵⁸ SOU 1994:81, s. 93.

⁵⁹ Heuman, Skiljemannarätt, Stockholm 1999, s. 111-112.

s. 866 måste även situationer som att skiljeklausulen kan ha uppkommit på grund av starka personliga band mellan parterna och förvärvarens eventuella oförmåga att betala skiljedomskostnader vägas in i bedömningen. Det är situationer som båda talar för att kvarvarande part inte är intresserad av att skiljeklausulen ska vara giltig i det nya partsförhållandet.

Enligt Lindskog är ett avtalsrättsligt resonemang för att rättfärdiga bundenhet till en skiljeklausul inte att eftersträva. Lindskog är av uppfattningen att bundenheten istället bör motiveras med sakliga ändamålsenliga skäl.⁶⁰ Följer man Lindskogs resonemang krävs det att man frångår huvudregeln om att skiljeklausulen bara kan bli bindande om den uppkommit på avtalsrättsliga grunder. Noteras här bör också att det i sin tur leder till att New York-konventionen inte blir tillämplig på en skiljedom som hänför sig till ett sådant skiljeavtal.

3.2 På grund av att tredje part ägt eller bort äga kännedom om skiljeklausulen

3.2.1 Doktrin

I NJA 1997 s. 866 konstaterade HD att den övervägande meningen i doktrin var att förvärvaren ska vara bunden av en skiljeklausul vid singularsuccession, i vart fall om han kände till eller bort känna till skiljeklausulen.

Skiljedomsutredningen var även de av uppfattningen att en part inte ska kunna bli bunden av en skiljeklausul utan att ha haft kännedom om klausulen. Argumentet för den ståndpunkten var att ett skiljeavtal, för att vara bindande, bör komma till stånd genom avtalsrättsliga principer.⁶¹

Dillén var bland andra av en liknande uppfattning. Enligt honom torde den kvarvarande parten kunna åberopa skiljeavtalet mot förvärvaren om denne vid överlåtelsen kände till eller bort känna till att det fanns en skiljeklausul.⁶²

⁶⁰ Lindskog, Skiljeförfarande – En kommentar, Stockholm 2005, s. 160-161.

⁶¹ SOU 1994:81, s. 91-94.

⁶² Dillén, Bidrag till läran om skiljeavtalet, s. 247.

Heuman är av en liknande åsikt, han anser att det finns stöd för att en förvärvare som haft vetskap om skiljeklausulen vid överlåtelsen ska vara bunden av klausulen. Han stödjer det på att en förvärvare som trots vetskapen om en skiljeklausul valt att överta ursprungsavtalet har accepterat skiljeklausulen.⁶³ Förvärvaren kan då anses ha accepterat skiljeklausulen konkludent. Ett resonemang som till stor del bygger på avtalsrättsliga grunder.

3.2.2 Analys

Resonemanget att förvärvaren genom ett konkludent handlande accepterat skiljeklausulen och att skiljeklausulen på så sätt uppkommit enligt avtalsrättsliga principer innehar dock brister. För att klausulen ska ha uppkommit på avtalsrättsliga grunder krävs, som anförts ovan, två samstämmiga viljeförklaringar. Det är svårt att se att den kvarvarande parten, speciellt om han inte haft vetskap om överlåtelsen, har avgett en sådan viljeförklaring och därav är bunden av avtalet på avtalsrättsliga grunder. För att den kvarvarande parten ska vara det krävs att man förutsätter att han har en vilja att ingå en skiljeklausul i det nya partsförhållandet.

Dillén är av uppfattningen att man kan förutsätta att den kvarvarande parten vill bevara skiljeklausulens giltighet även i det nya partsförhållandet.⁶⁴ Den kvarvarande parten har en gång accepterat och kanske till och med förespråkade att en eventuell tvist ska lösas genom skiljedomsförfarande och torde vara av samma uppfattning i ett nytt partsförhållande.

3.3 Enligt 27 § SkbrL

3.3.1 Doktrin

I NJA 1997 s. 866 konstaterade HD att det inom civilrätten finns en grundläggande princip att en ny borgenär av en kontraktsrättighet inte ska få bättre rätt än överlåtarens. HD fastställde att principen i första hand gäller civilrättsliga invändningar om exempelvis ogiltighet men att det finns starka skäl som talar för att låta den omfatta även skiljedomsavtal som överlåtits till tredje part.

⁶³ Heuman, Singulärsuccessor bunden av skiljeklausul enligt nytt HD-fall, JT 1997/98, s. 538.

⁶⁴ Dillén, Bidrag till läran om skiljeavtalet, s. 246.

Principen fastställs i 27 § SkbrL:

*”Varder enkelt skuldebrev överlåtet, njute nye borgenären ej mot gäl-
denären bättre rätt än den överlåtarens ägde[...]*”⁶⁵

Paragrafen syftar till att bevara gäldenärens rätt att kunna göra samma invändningar gällande mot en ny borgenär som han hade kunnat göra mot den tidigare parten. Genom en analog tillämpning får 27 § SkbrL även betydelse för fordringar i allmänhet.⁶⁶

Håstad är av åsikten att 27 § SkbrL ska tolkas så att förvärvaren blir bunden av skiljeklausulen oberoende av om han haft eller bort haft kännedom om klausulen. Det följer av att paragrafen gäller även vid godtrosvärv. Från den huvudprincipen undantas förvärv av löpande skuldebrev som innehåller en skiljeklausul eftersom paragrafen inte är tillämplig på löpande skuldebrev.⁶⁷ Bundenheten för förvärvaren på grund av 27 § SkbrL är ett medel för att värna om den kvarvarande partens ställning som annars skulle försämrats allvarligt. Priset för att värna om den kvarvarande partens ställning leder således till en sämre ställning för förvärvaren eftersom han då automatiskt blir bunden av skiljeklausulen. Håstad kommenterar förvärvarens sämre ställning med att det alltid är frivilligt för förvärvaren att inta överlåtarens rättsställning och därmed bli bunden av skiljeklausulen. Önskar förvärvaren inte att bli bunden av skiljeklausulen har han alltid möjligheten att avstå från förvärvet av rättigheterna.⁶⁸

För att inte haltande bundenhet ska uppstå anser Håstad att även den kvarvarande parten bör vara bunden av skiljeklausulen i det nya partsförhållandet. Det stödjer han på argumentet att man kan utgå ifrån att den kvarvarande parten är angelägen om att behålla skiljeklausulen.⁶⁹

⁶⁵ 27 § Lag (1936:81) om skuldebrev.

⁶⁶ Mellqvist & Persson, *Fordran & Skuld*, Uppsala 2007, s. 151.

⁶⁷ Håstad, Något om skiljeavtals verkan mot tredje man, i *Process och exekution- Vänbok till Robert Boman*, Uppsala 1990, s. 183.

⁶⁸ Håstad, Något om skiljeavtals verkan mot tredje man, i *Process och exekution- Vänbok till Robert Boman*, Uppsala 1990, s. 183.

⁶⁹ Håstad, Något om skiljeavtals verkan mot tredje man, i *Process och exekution- Vänbok till Robert Boman*, Uppsala 1990, s. 183.

Lindskog är av en annan uppfattning. Han håller med Håstad om att förvärvaren bör vara bunden av en skiljeklausul som överlåtits till honom med stöd av 27 § SkbrL. Lindskog är däremot inte främmande för en haltande bundenhet. Enligt honom finns det ingenting som hindrar att ett skiljeavtal enbart är bindande för ena parten efter singularsuccession. Lindskog är således av uppfattningen att den lämpligaste ordningen är att förvärvaren är bunden av skiljeklausulen medan den kvarvarande parten är obunden i förhållande till förvärvaren. Att den kvarvarande parten är obunden stödjer Lindskog med argumentet att den kvarvarande parten inte har ingått något skiljeavtal med förvärvaren.⁷⁰

Enligt Lindskog saknar förvärvaren egentligt skyddsvärde eftersom han alltid har valmöjligheten att inte förvärva rättigheten. Inför ett eventuellt förvärv kan förvärvaren efterhöra ifall ursprungsavtalet innefattar en skiljeklausul.⁷¹

Heuman är däremot tveksam till om 27 § SkbrL överhuvudtaget är tillämplig för att bedöma giltigheten i en skiljeklausul efter en överlåtelse till tredje part. Enligt separabilitetsdoktrinen⁷² skall bundenheten till ett avtal bedömas särskilt för huvudavtalet och för skiljeavtalet. Är överlåtelsen inte civilrättsligt giltig är det inte automatiskt att skuldebrevslagen blir tillämplig vad avser bundenheten till skiljeklausulen. Om den materiella överlåtelsen inte är giltig enligt civilrättsliga regler måste bundenheten till skiljeklausulen i det nya avtalsförhållandet bedömas särskilt.⁷³

27 § SkbrL tar sikte enbart på överlåtelser av fordringar och vissa andra rättigheter. Det betyder att 27 § SkbrL inte är tillämplig på överlåtelser av skyldigheter. Heuman är av åsikten att ett skiljeavtal inte enbart innebär rättigheter utan även

⁷⁰ Lindskog, Skiljeförfarande – En kommentar, Stockholm 2005, s. 167.

⁷¹ Lindskog, Skiljeförfarande – En kommentar, Stockholm 2005, s. 161.

⁷² Separabilitetsdoktrinen har lagstöd i 3 § LSF och innebär att skiljeklausulen ska ses som ett eget avtal som är fristående från resten av avtalet. Skiljeklausulen kan ha fortsatt giltighet även om huvudavtalet anses vara ogiltigt. I praktiken innebär det att en invändning om avtalets giltighet ska prövas av skiljemännen om skiljeavtalet är giltigt. Se Heuman, Skiljemannarätt, Stockholm 1999, s. 62.

⁷³ Heuman, Singularsuccessor bunden av skiljeklausul enligt nytt HD-fall, JT 1997/98, s. 545.

skyldigheter för parterna. Någonting som enligt Heuman talar för att 27 § SkbrL inte är tillämplig på skiljeavtal.⁷⁴

Heuman utvecklar sitt resonemang med att om separabilitetsdoktrinen är tillämplig är den inte förenlig med principen i 27 § SkbrL om det är fråga om en överlåtelse som innefattar både rättigheter och skyldigheter.⁷⁵ Anser man däremot inte att separabilitetsdoktrinen är tillämplig är Heuman av åsikten att bundenhet kan motiveras med 27 § SkbrL om man ser skiljeavtalet som ett separat uppställt villkor för en i sig giltig överlåtelse. Med det resonemanget spelar det ingen roll att villkoret avser ett delvis förpliktigande avtal eftersom överlåtelsen av huvudrättigheten är en renodlad förmån.⁷⁶

3.3.2 Analys

Vad gäller förvärvarens bundenhet till skiljeklausulen efter en singularsuccession enligt 27 § SkbrL anser jag att Håstad och Lindskog gör en högst rimlig bedömning. Det ter sig rimligt att förvärvaren inte ska få bättre rätt gentemot den kvarvarande parten än vad överlåtaren hade. Det är ett skydd för den kvarvarande parten som inte har möjlighet att motsätta sig överlåtelsen.

Problematiken ligger, som tidigare beskrivits, i att ett skydd för den kvarvarande parten kan innebära en försämring av förvärvarens ställning. Håstads resonemang om att förvärvaren alltid har valmöjligheten att inte förvärva rättigheterna om han inte har intresse av att bli bunden av skiljeklausulen har dock brister. Eftersom 27 § SkbrL även gäller vid godtrosförvärv kan en förvärvare bli bunden av en skiljeklausul oavsett om han känt eller bort känna till klausulen. Känner förvärvaren inte till skiljeavtalet har han inte möjlighet att avstå från överlåtelse för att undslippa bundenhet av skiljeklausulen.

Det är enligt mig svårt att motivera en bundenhet för den kvarvarande parten med 27 § SkbrL. Håstad är av uppfattningen att den kvarvarande parten bör vara bunden av skiljeklausulen efter en singularsuccession. Hans argumentation baseras på att en bundenhet för den kvarvarande parten bör föreligga eftersom man kan utgå

⁷⁴ Heuman, Singularsuccessor bunden av skiljeklausul enligt nytt HD-fall, JT 1997/98, s. 545.

⁷⁵ Heuman, Singularsuccessor bunden av skiljeklausul enligt nytt HD-fall, JT 1997/98, s. 545-546.

⁷⁶ Heuman, Singularsuccessor bunden av skiljeklausul enligt nytt HD-fall, JT 1997/98, s. 546.

ifrån att den kvarvarande parten är angelägen om att behålla skiljeklausulen. En argumentation som kritiserats då det är svårt att utgå ifrån att någon har en specifik vilja eller ett speciellt intresse. Fördelen med Håstads resonemang är att det förhindrar en haltande bundenhet.

Lindskogs ståndpunkt att bundenhet inte borde föreligga för den kvarvarande parten men för förvärvaren medför enligt min åsikt betänkligheter. En haltande bundenhet medför obalans i partsförhållandet och en otillbörlig möjlighet för den kvarvarande parten att spekulera i val av tvisteform. Det är enligt mig argument som är starka nog att inte eftersträva en haltande bundenhet. Min åsikt är att skiljeklausulen antingen bör vara bindande för båda avtalsparterna eller ingen av dem. Den ståndpunkten stöds av Heuman⁷⁷ och HD:s avgörande i Emja-fallet.

En haltande bundenhet är inte att eftersträva. Förvärvaren bör vara bunden av skiljeavtalet med stöd i principen i 27 § SkbrL om att förvärvaren inte ska erhålla bättre rätt än överlåtaren. Förvärvaren har alltid möjlighet att välja att inte genomföra överlåtelsen och på så sätt undvika att bli bunden av en skiljeklausul. Det är enligt mig upp till förvärvaren att veta vad överlåtelsen innebär och därmed också efterfråga om ursprungsavtalet innehåller en skiljeklausul.

Att den kvarvarande parten ska vara bunden till skiljeklausulen enbart på grund av att en haltande bundenhet inte ska uppstå är inte optimalt, men i jämförelse med att en haltande bundenhet uppstår är det den lämpligaste lösningen.

⁷⁷ Heuman, Fråga om skiljeavtals giltighet vid singularsuccession i Festskrift till Sveriges advokatsamfund 1887-1987, Stockholm 1987, s. 230.

4 Kommentarer till NJA 1997 s. 866

I avgörandet NJA 1997 s. 866 ansåg HD att skiljeklausulen ska följa med ursprungsavtalet och vara bindande även i det nya partsförhållandet efter en överlåtelse till tredje part. Förvärvarens bundenhet till skiljeklausulen tycks följa av att en annan ordning skulle innebära en allvarlig försämring för den kvarvarande parten om skiljeklausulen inte är bindande för förvärvaren. En sådan bundenhet får stöd i 27 § SkbrL som ger uttryck för den civilrättsligprincipen om att förvärvaren inte ska erhålla en bättre rättsställning än överlåtarens.

Den kvarvarande parten ansågs vara bunden med stöd av rättspolitiska skäl och för att undvika en haltande bundenhet. I avgörandet öppnar HD för att den kvarvarande parten inte ska vara bunden om det föreligger särskilda omständigheter som talar för att en bundenhet inte bör föreligga. HD anger inte specifikt vad som är att se som särskilda omständigheter men antyder att till exempel en stark personlig anknytning mellan ursprungsparterna och förvärvarens betalningsoförmåga skulle kunna vara sådana omständigheter.

Särskilda omständigheter utvecklas inte mer än så i avgörandet men torde tolkas snävt.⁷⁸ Det är en förutsättning för att i största möjliga mån eftersträva att en haltande bundenhet inte uppstår.

Jag är av uppfattningen att NJA 1997 s. 866 är ett resultat av att Sverige vill upprätthålla en skiljedomsvänlig inställning. Genom att parterna fortsatt är bundna av skiljeklausulen bortsett från snävt utformade undantag bevaras en förutsägbarhet om skiljeklausulens giltighet i det nya partsförhållandet. Förutsebarheten är enligt mig en faktor som är viktig för att Sverige ska bevara sin starka ställning som en skiljedomsvänlig stat.⁷⁹

HD:s ståndpunkt är enligt min mening inriktade främst på att tillvarata den kvarvarande partens intressen. Att förvärvaren blir bunden av skiljeklausulen med 27 § SkbrL som grund är ett sätt att skydda den kvarvarande partens intresse om att kunna göra skiljeavtalet gällande mot förvärvaren. Även de särskilda omständig-

⁷⁸ Heuman, Singulärsuccessor bunden av skiljeklausul enligt nytt HD-fall, JT 1997/98 s. 557-558.

⁷⁹ SOU 1994:81, s. 70-71.

heterna, undantagen från huvudregeln om kvarvarande parts bundenhet, är ett led i att tillvarata den kvarvarande partens intressen.

Lindskog är av en liknande åsikt. Han anser att förvärvaren egentligen inte har något större skyddsintresse då han alltid har möjlighet att efterfråga överlåtaren om det ingår en skiljeklausul i ursprungsavtalet. Om förvärvaren inte är villig att bli bunden av skiljeklausulen hindras han inte från att avstå från förvärvet.⁸⁰

⁸⁰ Lindskog, Skiljeförfarande – En kommentar, Stockholm 2005, s. 161.

5 Sammanfattande slutsatser

Vid överlåtelse av ett ursprungsavtal innefattande både rättigheter och skyldigheter som innehåller en skiljeklausul kan skiljeavtalet bli bindande för både förvärvaren och den kvarvarande parten. Huvudregeln, som enligt mig bör eftersträvas, är att ett skiljeavtal ska tillkomma på avtalsrättsliga grunder. Genom att tolka förvärvarens val att inträda i överlåtarens rättsställning och den kvarvarande partens samtycke som två samstämmiga viljeförklaringar kan skiljeavtalet ha tillkommit på avtalsrättsliga grunder. Det resulterar i att bundenheten bygger på ett skiljeavtal som tillkommit genom de traditionella avtalsbindningsmekanismerna och att New York-konventionen blir tillämplig. Därmed är det av stor vikt att skiljeavtalet i det nya partsförhållandet har uppkommit genom traditionella avtalsbindandemekanismer. För att skiljeavtalet ska ha tillkommit på avtalsrättsliga grunder krävs det att parterna har haft en samstämmig viljeförklaring om att ingå skiljeavtalet.

Som anförts tidigare uppstår problematiken när det handlar om en överlåtelse av enbart rättigheter. Eftersom en överlåtelse av sådant slag inte kräver kvarvarande parts samtycke för att bli civilrättsligt giltig är det inte självklart att den kvarvarande parten har en samstämmig vilja med förvärvaren om att ingå ett skiljeavtal. Det är tveksamt om det går att förutsätta att den kvarvarande parten har ett intresse av att kunna göra skiljeklausulen gällande mot förvärvaren och därmed samtycker till skiljeklausulen. Finns det inte två samstämmiga viljeförklaringar har inte skiljeavtalet tillkommit på avtalsrättsliga grunder.

Argumenten som anförts för att den kvarvarande parten ska vara obunden av skiljeavtalet om att skiljeavtalet kan ha tillkommit på grund av en starkt personlig anknytning mellan parterna och förvärvarens oförmåga att betala talar mot att den kvarvarande parten har ett intresse av att skiljeklausulen ska vara giltig.

Enligt min mening kan man inte anta att den kvarvarande parten har ett intresse av att skiljeklausulen ska vara bindande i det nya partsförhållandet och därmed har avtalet inte tillkommit på avtalsrättsliga grunder.

Följderna av en sådan slutsats blir att antingen är skiljeklausulen inte bindande mellan förvärvaren och den kvarvarande parten eller så måste bundenheten tillkomma på en annan grund än avtalsrättsliga.

HD slog i NJA 1997 s. 866 fast att förvärvaren ska vara bunden till skiljeavtalet och den kvarvarande parten ska vara bunden om inte särskilda omständigheter föreligger. I HD:s avgörande motiverades bundenheten till skiljeklausulen av rättspolitiska argument om att haltande bundenhet inte bör föreligga och 27 § SkbrL.

Principen om att en förvärvare inte ska kunna erhålla bättre rätt än överlåtaren, 27 § SkbrL, är ett argument för att förvärvaren ska vara bunden. Det är med andra ord ett sätt att tillvarata den kvarvarande partens intresse om att skiljeavtalet ska fortsätta vara giltigt. Den kvarvarande partens bundenhet tycks motiveras av HD med att en annan ordning skulle innebära en haltande bundenhet.

Enligt mig är det inte optimalt att den kvarvarande parten är bunden enbart på grunden att haltande bundenhet inte ska uppstå men i brist på alternativ är det den lämpligaste lösningen. En haltande bundenhet är inte att eftersträva. Antingen ska skiljeavtalet vara bindande för båda parterna eller inte vara giltigt överhuvudtaget.

I avgörandet öppnade HD för undantag, särskilda omständigheter, från huvudregeln om kvarvarande parts bundenhet. Precis som förvärvarens bundenhet enligt principen i 27 § SkbrL är undantagen ett sätt att skydda den kvarvarande partens intresse. Vad HD exakt menade med särskilda omständigheter framgår inte av avgörandet men exempel torde vara förvärvarens betalningsoförmåga eller att skiljeavtalet tillkom på grund av en stark personlig anknytning mellan avtalsparterna. Utveckling och förtydligande av särskilda omständigheter kommer med all säkerhet att ske genom praxis men det är enligt mig viktigt att utrymmet för undantag hålls mycket snävt. Det krävs en snäv tolkning för att undvika en haltande bundenhet.

Ett argument som talar mot en bundenhet för förvärvaren enligt 27 § SkbrL är att paragrafen är tillämplig även om förvärvaren är i god tro. I praktiken innebär det att en förvärvare som trots att han inte ägt eller bort äga kännedom om skiljeklausulen kan bli bunden av den samma. Det kan tyckas främmande att en part blir bunden av ett skiljeavtal utan sin vetskap och att inte hänsyn tas till förvärvarens intressen med en sådan bundenhet.

Min mening är att en förvärvare alltid har möjlighet att informera sig om det finns en skiljeklausul som ingår i rättighetsöverlåtelsen genom att fråga överlåtaren. Är

han sedan inte intresserad av att vara bunden av en skiljeklausul finns det ingenting som hindrar honom att avstå från förvärvet. Kvarvarande part har dock aldrig möjlighet att motsätta sig en överlåtelse av enbart rättigheter. Med det som bakgrund är min mening att den kvarvarande partens intressen är mer skyddsvärda än förvärvarens vid singularsuccession. Den ståndpunkten stöds av Lindskog.⁸¹

En rättsutveckling med en strävan att till fullo tillvarata både den kvarvarande parten och förvärvarens intressen är att föredra. Tyvärr är det en utopi som aldrig kommer att fungera till fullo. I ett rättsförhållande där parterna har olika uppfattningar om hur tvisten ska lösas kommer aldrig bådats vilja och intressen att kunna tillvaratas.

Hänsyn borde, som tidigare anförts, tas till kvarvarande part då hans intressen är viktigare att skydda än förvärvarens.

I NJA 1997 s. 866 valde HD att bundenhet till skiljeavtalet ska föreligga trots att hänsyn inte tagits till traditionella avtalsrättsliga principer. Det betyder, som tidigare anförts, att New York-konventionen inte är tillämplig då skiljemännens behörighet inte är grundad på ett skiljeavtal som uppkommit genom avtalsrättsliga grunder.⁸² Enligt min mening är det fullt rimligt och naturligt att skiljeavtalet blir bindande i det nya avtalsförhållandet efter singularsuccessionen på de grunderna som anfördes av HD.

Min uppfattning är att problematiken ligger i New York-konventionen och dessa bestämmelser. Det torde vara relativt vanligt med överlåtelser av rättigheter och som det är nu hämmar konventionen internationell handel.

Jag är av uppfattningen att HD:s avgörande är grundat i ett fungerande juridiskt resonemang och att New York-konventionen bör anpassas och utvecklas till att även vara tillämplig på skiljedomar som meddelats mellan parter efter en singularsuccession av rättigheter.

⁸¹ Lindskog, Skiljeförfarande – En kommentar, Stockholm 2005, s. 161.

⁸² Heuman, Singularsuccessor bunden av skiljeklausul enligt nytt HD-fall, JT 1997/98, s. 557.

6 Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Prop. 1998/99:35, Ny lag om skiljeförfarande

SOU 1994:81, Ny lag om skiljeförfarande

Rättsfall

NJA 1979 s. 666

NJA 1997 s. 866

Litteratur

Adlercreutz, A., Avtalsrätt I, 12:e uppl., Juristförlaget, Lund 2002.

Cars, T., Lagen om skiljeförfarande En kommentar, 3:e uppl., Fakta Info Direkt Sweden, Stockholm 2001.

Dillén, N., Bidrag till läran om skiljeavtalet, Gustaf Larssons Bokhandels förlag, Stockholm 1933.

Hassler, Å. & Cars, T., Skiljeförfarande, 2:a uppl., Norstedts Juridik, Stockholm 1989.

Heuman, L., Skiljemannarätt, Norstedts Juridik, Stockholm 1999.

Heuman, L., Specialprocess Utsökning och konkurs, 6:e uppl., Norstedts Juridik, Stockholm 2000.

Kvart, J. & Olsson, B., Tvistlösning genom skiljeförfarande- En presentation av den nya lagen om skiljeförfarande, Norstedts Juridik, Stockholm 1999.

Lindskog, S. Skiljeförfarande En kommentar, Norstedts Juridik, Stockholm 2005.

Madsen, F., Skiljeförfarande i Sverige – En kommentar till lagen (1999:116) om skiljeförfarande och till reglerna för Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstitut, Jure Förlaget, Stockholm 2005.

Mellqvist, M. & Persson, I., Fordran & Skuld, 8:e uppl., Iustus Förlag AB, Uppsala 2007.

Olsson, B. & Kvart, J., Lagen om skiljeförfarande- En kommentar, Norstedts Juridik, Stockholm 2000.

Rodhe, K., Obligationsrätt, P. A. Norstedt & Söners förlag, Lund 1956.

Vahlén, L., Avtal och tolkning, Norstedt och Söner Förlag, Stockholm 1960.

Festskrifter och Vänskrifter

Heuman, L., Fråga om skiljeavtalets giltighet vid singularsuccession, i Festskrift till Sveriges advokatsamfund 1887-1987, Norstedts Förlag, Stockholm 1987.

Håstad, T., Något om skiljeavtals verkan mot tredje man, i Process och exekution-Vänbok till Robert Boman, Iustus förlag, Uppsala 1990

Tidskrifter

Edlund, L., Skiljeklausul och singularsuccession, dags för lagstiftning!, SvJT, 1993. s. 905 ff.

Heuman, L., Singularsuccessor bunden av skiljeklausul enligt nytt HD-fall, JT 1997/98, s. 533 ff.